

**รายงานพบครั้งแรกของปลาชนิด *Acanthosphex leurynnis*
(Jordan & Seale, 1906) วงศ์ Aploactinidae จากอ่าวไทย
First Record of *Acanthosphex Leurynnis* (Jordan & Seale, 1906)
a Rare Veloet Fish (Scorpaeniformes : Aploactinidae) in the Gulf
of Thailand**

**ชวลิต วิทยานนท์¹ และโซเฟีย เบตังกูร์²
Chavalit Vitthayanon¹, Sofia Bettencourt²**

1. สถานีประมงน้ำจืด จ.หนองคาย กองประมงน้ำจืด กรมประมง
2. นักศึกษาโปรตุเกส ทำวิจัยที่ภาควิชาจัดการประมง คณะประมงมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
  1. Nongkhai Inland Fisheries, Station Department of Fisheries.
  2. Portuguese visitor student, Department of Fisheries Management, Kasetsart University

บทคัดย่อ

ปลาชนิด *Acanthosphex leurynnis* (วงศ์ Aploactinidae) ได้รายงานพบเป็นครั้งแรกในน่านน้ำไทย โดยการศึกษาจากตัวอย่าง 17 ตัว ซึ่งเก็บได้จากกองปลาเบ็ดของเรือประมง อวนลากที่ทำการจับในบริเวณชายฝั่ง จ.ตราด ประกอบด้วยรายละเอียดบางประการของลักษณะและถิ่นที่พบ

Abstract

Seventeen specimens of velvet fish species, *Acanthosphex leurynnis*, of the the Aploactinidae were found among samples of trash fishes collected from Trat, Gulf of Thailand. This appears to be the first record of the species in Thailand. A morphological description as well as a brief discussion of the possible habitat of this species are provided .

คำนำ

ปลาในวงศ์ Aploactinidae เป็นวงศ์ที่พบและรู้จักกันน้อยในประเทศไทย เนื่องจากมีขนาดเล็กและไม่มี ความสำคัญทางเศรษฐกิจใดๆ กอปรกับรูปร่างคล้ายกับปลาในวงศ์ Scorpaenidae ในขนาดเล็ก, จึงทำให้ผู้เก็บ ตัวอย่างอาจมองข้ามไป เป็นปลาที่ถูกจับรวมกับปลาหน้าดินต่างๆ โดยเครื่องมืออวนลากหน้าดิน และเป็นปลาเบ็ด ไปในที่สุด รายงานในครั้งนี้เป็นผลการศึกษาระหว่างการวิจัยเกี่ยวกับสถานภาพทางเศรษฐกิจการประมงพื้นบ้านใน

ค.อ่าวช่อ อ.แหลมงอบ จ.ตราด โดยผู้เขียนร่วม (โซเฟีย) ได้ทำการศึกษาของคัพระกอบชนิดของสัตว์น้ำที่จับได้ในบริเวณใกล้เคียงเกาะช้าง นอกฝั่ง จ.ตราด

ปลา *Acanthosphex leurynnis* ที่รายงานพบครั้งแรกนี้ ได้ศึกษาจากตัวอย่างจำนวน 17 ตัวที่เก็บระหว่าง เดือนมีนาคม-สิงหาคม 2530 และได้ทำการยืนยันการวิเคราะห์ชนิดโดย W.N. Eschmeyer และ S.G. Poss การศึกษาลักษณะต่างๆ ของชนิดใช้วิธีของ Poss & Eschmeyer (1978 , 1979) และ Poss (1984) สัดส่วนของลักษณะสำคัญ ได้คำนวณเป็น %SL และ %HL (ดังตารางที่ 1)

ผลการศึกษา

ปลา *A. leurynnis* เดิมถูกจัดอยู่ในวงศ์ปลาแมงป่อง (Scorpaenidae) ได้พบและทำการบรรยายให้ชื่อโดย Jordan & Seale (1906) ว่า *Prosopodasys leuhynnus* ต่อมา Fowler (1983) ได้ทำการแก้ไขให้ชื่อสกุลใหม่เป็น *Acanthosphex* de Beaufort (1952) ได้จัดปลาในสกุลนี้และอื่นๆ ใกล้เคียง เช่น *Bathyploactis* *Klewegia* อยู่ในวงศ์ *Bathyploactidae* แต่ Poss & Eschmeyer (1978) ได้รวมเข้ากับวงศ์ *Aploactidae*

ปลาวงศ์นี้มีลักษณะคล้ายกับปลาแมงป่อง แต่มีขนาดเล็กกว่า มีลักษณะเด่น คือ มี ครีบหลังตอนแรกตั้งอยู่บนหัวตรงกับบริเวณลูกตา ก้านครีบแข็งมักไม่แหลม แต่ไม่มีต่อมน้ำพิษก้านครีบอ่อนทุกก้านเป็นก้านเดี่ยว ไม่แตกแขนง ผิวหนังมีเกล็ดเปลี่ยนรูปเป็นตุ่มละเอียด หรือมีลักษณะสากตุ่มคล้ายขน บางชนิดไม่มีเกล็ดและเป็นผิวอ่อน

Acanthosphex เป็นสกุลที่มีลักษณะเด่น คือ มีกระดูกหน้าขอบตาเป็นสองแฉก มีปลายแหลมชี้ไปด้านหลัง ผิวหนังไม่มีเกล็ด แต่มีลักษณะย่น ก้านครีบหลังตอนแรกเป็นก้านแข็งปลายแหลมจำนวน 3 อัน *A. leurynnis* ได้พบครั้งแรกบริเวณนอกฝั่งฮ่องกง (Jordan & Seale, 1906) และต่อมามีรายงานพบที่ฟิลิปปินส์ และอินเดีย (Herre, 1951; Ramayan & Rao, 1970) เป็นชนิดที่พบน้อย รายงานครั้งนี้จึงเป็นการพบครั้งแรกในอ่าวไทย และได้มีการเก็บรักษาตัวอย่างไว้ศึกษาอย่างเป็นทางการ

ตัวอย่างที่ศึกษา

KUMF 2987-2991 (17 ตัว) 15.32-20.70 mmSL บริเวณตะวันตกเฉียงใต้ของเกาะช้าง จ.ตราด (11° 30' -12° 00' N 102° 30' -102° 45' E) มีค.-ตค. 2530

ลักษณะสำคัญ

รูปร่างป้อมสั้น เรียวลงส่วนท้าย ส่วนหัวโต ปากกว้าง แบนข้างเล็กน้อย รูปร่างทั่วไปดังรูปที่ 1 จำนวนนับและสัดส่วนของลักษณะสำคัญดังตารางที่ 1 ส่วนหัวมีขอบเรียบ กระดูกขอบหน้าลูกตาเป็น 2 แฉก ปลายแหลมชี้ไปด้านหลัง กระดูกข้างแก้มเป็นหนามแหลม จำนวน 4 อัน อันบนมีขนาดใหญ่ที่สุด และอันล่างต่อมาเล็กลง ได้คางมีหนวด 1 คู่ มีขนาดเล็กมาก เป็นเส้นแบบสั้น มีฟันเป็นซี่เล็กละเอียดบนขากรรไกร และเพดานบนส่วน vomer ช่องเปิดเหงือกแคบ เปิดที่บริเวณด้านข้าง หนังขอบเหงือกติดกับส่วนคอหอย ซี่กรองเหงือกเป็นตุ่มสาก มีจำนวน 6-7 ตุ่ม

ผิวหนังไม่มีเกล็ดมีลักษณะย่น เส้นข้างตัวเป็นรูเปิด ประมาณ 8-9 ช่อง ช่องสุดท้ายเปิดที่บริเวณโคนครีบหาง ครีบหลังแบ่งเป็น 2 ตอน ตอนแรกเป็นด้านแข็งแหลม 3 อัน ตอนกลางเว้าคอดเป็นก้านแข็งทิ้งอได้

6-8 อัน ตอนปลายเป็นก้านครีบอกอ่อน 7-9 อัน ก้านครีบอกมี 14 อัน ครีบอก 9-10 อัน ครีบท้องมีก้านแข็ง 1 อัน ก้านอ่อน 2 อัน มีขนาดเล็ก ตั้งอยู่บริเวณฐานครีบอก ครีบก้นมีก้านแข็ง ก้านอ่อน 7-8 อัน

สีในตัวอย่างสด พื้นลำตัวสีเนื้อคล้ำ มีลายแถมสีม่วงคล้ำประกระจายทั่ว ด้านล่างสีจาง ครอบคลุมอันไธ ครีบท้องมีแถบสีคล้ำพาดตามยาว ครีบอกมีแถบสีคล้ำพาดที่โคนครีบอกและตอนกลาง ครีบอกมีแถบพาดตอนกลาง ตัวอย่างที่เก็บรักษาในน้ำยาแอลกอฮอล์มีสีซีดลงเป็นสีเทาอมม่วงหรือน้ำตาลอ่อน

ขนาด พบขนาด 15.0-20.7 mmSL ส่วนมากขนาด 18 mmSL

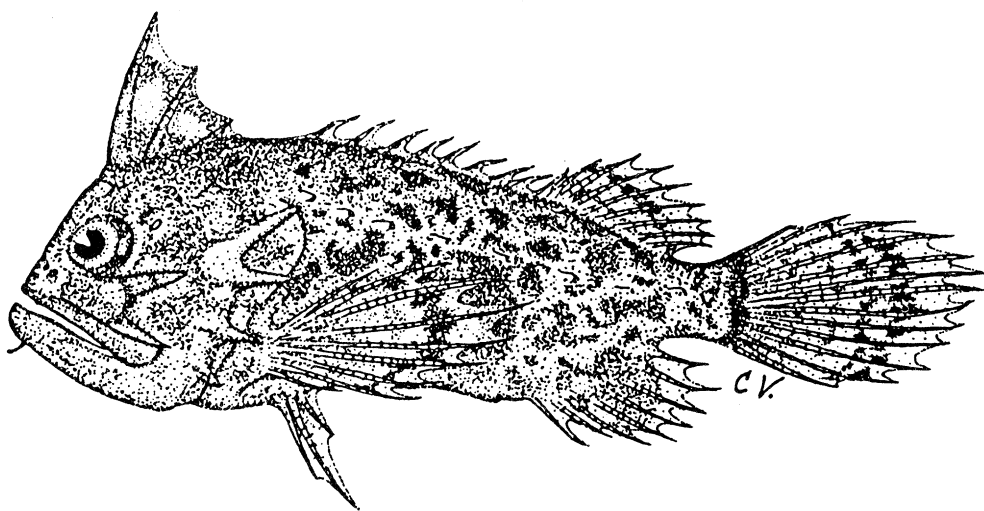
พบในบริเวณที่พื้นเป็นโคลน โคลนปนทรายและเปลือกหอย ความลึกประมาณ 5-20 เมตร จับได้โดยเรือประมงอวนลากคู่ อวนลากคานถ่าง ขนาดเรือ 9-10.5 เมตร

คำขอบคุณ

ผู้เขียนขอขอบคุณ รศ.กังวาลย์ จันทโรตติ รศ.สุภาพ มงคลประสิทธิ์ และดร.ประจิตร วงศ์รัตน คณะประมง มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ในด้านคำแนะนำและอำนวยความสะดวกในการวิจัยครั้งนี้ รศ.ดร.ทศพร วงศ์รัตน คณะวิทยาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย Dr..W.N. Eschmeyer และ Dr.S.G. Poss ซึ่งได้ยืนยันการวิเคราะห์ชนิดและให้เอกสารที่เป็นประโยชน์ และเจ้าของแฟปลา ชาวประมงหมู่บ้านอ่าวซ้อ จ.ตราด ได้ให้ความร่วมมือ ในการเก็บตัวอย่างและข้อมูลอื่นๆ ด้วยดี

Table 1. Morphometric and meristic data for *Acanthosphex leuynnis* in % SL, (except length of snout and upper jaw. eye diameter and interorbital width are in % HL.)

Characters	Ranges	Mean (n = 15)
Dorsal fin rays	III, IV (VIII) ; 7-9	?
Pectoral fin rays	9-10	?
Ventral fin rays	I, 2	
Anal fin rays	I, 7-8	?
Caudal fin rays	14	
Gill rakers	7-8	?
Total length (mm.)	18.2-26.7	% ?
Standard length (mm.)	15.3-20.8	% ?
Head length	32.0-42.0	37
Head depth at 1st dorsal spine	25.0-32.0	28
Body depth at 2nd dorsal	25.0-32.0	30
Caudal peduncular length	8.0-16.0	12
Height of 1st dorsal spine	19.0-25.0	22
Total length of dorsal	73.0-87.0	79
Pectoral length	26.0-39.0	33
Ventral length	16.0-23.0	19
Anal length	20.0-32.0	25
Snout length	21.0-29.0	25
Upper jaw length	37.0-49.0	42
Eye diameter	18.0-26.0	23
Interorbital width	12.0-17.0	14

รูปที่ 1 ปลา *Acanthosphex leuynnis* KUMF 2991 18.69 mmSL บริเวณเกาะช้าง จ.ตราด

เอกสารอ้างอิง

- De Beaufort, L. F. 1952. A new generic name for the scleropareid fish *Cocotropus* de Zwaani from the Indian Ocean. *Copeia*. 1952 (1) : 44-45
- Herre, A.W. 1951 A review of the scorpaenoid fishes of the Phillipines and adjacent seas. *Philip. J. Sci.* 80 (4) Dec 1951 : 381-482
- Jordan, D. S. and A. Seale 1906. List of the fishes collected in 1882-83 by Pierre Louis Jouy at Shanghai and Hong Kong, China. *Proc. U.S. Nat. Mus.* 29 (1433) : 517-519
- Poss, S.G. and W. N. Eschmeyer 1978. Two new Australian velvetfishes, Gen *Paraploactis* (Scorpaeniformes : Aploactinidae), with a revision of the genus and comments on the genera and species of Aploactinidae. *Proc. Calif. Acad. Sci.* 41 (18) : 401-426
- poss, S. G. And W. N. eschmeyer 1979. *Prosoproctus pataecus*, a new genus and species of velvetfish from the South China Sea (Aploactinidae : Scorpaeniformes) *Jap. J. Icht.* 26 (1) : 11-14. fig 1-2
- Poss, S. G. 1984. "Aploactinidae" in Fischer & G. Bianchai, eds . FAO. Species identification sheets for fisheries purposes. Western Indian Ocean (Fishing Area 51), Vol 1 FAO, Rome. (no pagination).
- Ramayan, V. and T.V.S. Rao 1970. A scleropareid fish, *Acanthosphex leuynnis* (Pisces : Bathyploactidae), from inshore water off Porto Novo, Southern India. *Copeia* 1970 (1) : 192-193
- Weber, M. and de L. F. de Beaufort 1962. The Fishes of the Indo-Australian Archipelago, Vol. XI. E. J. Brill. Leiden 481 pp.